

Емоциите и чувствата при взаимодействието на учениците с природата и музикалното изкуство

Милена Цанкова, Божанка Байчева

The emotions and feelings in interaction of the students with nature and music art: one of the components of education is the moral component. It concerns the spiritual life of any person and their ethic attitude towards the world. The interaction with music and nature is a source of a lot of emotions and deep feelings. The investigation of the mechanisms and laws of influence of these components upon any person dates back to the ancient times but it is still an excitement for people nowadays.

In the present work we are considering some opportunities for developing aesthetic attitude towards the environment and positive qualities of a person by means of using the experiences while in contact with music and nature.

Key words: music, nature, students, school children, emotions, feelings

Докладът е осъществен с подкрепата на фонд „Научни изследвания“ на ШУ „Епископ К. Преславски“ – РД-08-244/13.03.2013.

ВЪВЕДЕНИЕ

Една от компонентите на възпитанието е нравствената компонента. Тя засяга духовния живот на човека и неговото етично отношение към света. Именно нравственото възпитание осигурява развитието на качеството на личността – емпатия. Емпатията е способността на отделната личност да съпреживява емоциите на другите, да се приобщава към техния емоционален живот, да разбира и споделя психическите им състояния и преживявания.

Още от древни времена е било добре известно въздействието, което музикалното изкуство и досега с природата оказва върху организма и поведението на човека. Взаимодействието с музиката и природата е източник на много емоции и дълбоки чувства. Изучаването на механизмите и закономерностите на въздействие на тези фактори върху човека датира от древността, но продължава да вълнува хората и до днес.

В настоящата разработка ще разгледаме някои възможностите за формиране на естетическо отношение към обкръжаващия свят и положителни качества на личност чрез използване на преживяванията при досег с музиката и природата.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Емоциите и чувствата са в тясна връзка с художествената дейност на хората, с процеса на създаване и възприемане на произведенията на изкуството и общуването с природата.

Огромното положително въздействие, което оказва възприемането на произведението на изкуството върху човека отбелязва още Аристотел. Това явление той нарича „пречистване“ („катарзис“).

Музиката е едно от най-емоционалните от всички изкуства. Тя е средство за общуване между хората, адресирано към цял ред потребности на човека, удовлетворяването на които е в състояние да породии широк спектър от емоционални преживявания.

„Етичното или нравствено отношение към света е отражение на духовния и интелектуалния потенциал на човека. Етиката в отношенията към обкръжаващите зависи от способността на човека да използва личния жизнен опит и опита на човечеството, от способността да анализира действията и емоциите на другите хора, да поставя себе си мислено на мястото на другите. За да може да преживява ситуацията, в която се намира друго лице, е необходимо развитие на въображението. Висш дар, който човечеството е получило в хода на еволюцията, се

явява способността да преживява чувствата на другите – т.е. да съпреживява. Тази способност е необходима за развитие на такива качества на личността, като милосърдие, състрадание, доброта”[4]. Тези качества у човека се развиват и възпитават и при общуване с природата. За формиране на етично възпитание и поведение голямо значение имат емоциите.

Емоциите са психически процеси и състояния, чрез които се осъществява непосредствено отражение и преживяване на действителността. Те са общи, интензивни и относително краткотрайни реакции на организма в неочаквана ситуация. За Даниел Голман “това е чувството и свързаните с него мисли, психологически и биологически състояния и степента на готовност за действие” [1, с.497].

Естетически емоции това са положителните емоции на удовлетвореност, на художествена наслада. Естетически чувства възникват при възприемане на произведенията на изкуството или красивите явления и обекти в природата и обществото. Естетическите чувства са емоционалните отношения на човека към прекрасното в природата, хората, изкуството.

Чувствата са “относително устойчиво и повече или по-малко осъзнато емоционално отношение на човека към предмети и явления в света, включително към себе си, което може да се проявява във вид на психическо състояние или стабилно свойство на личността – висш продукт от развитието на емоционалните процеси при обществени условия” [2, с. 687]

Емоциите и чувствата са неделими от личността и образуват нейната най-интимна и неповторима същност. Все повече психолози свързват проблема за емоциите с потребностите и действието на тяхното удовлетворяване. Емоциите съпровождат всяка проява на активност на човека, притежават подбуждаща сила и оказват съществено влияние върху дейността и поведението му. В учебно-възпитателния процес в началното училище се акцентира върху положителните емоции.

Музикалното изкуство е онзи външен обективно съществуващ дразнител, с помощта на който можем съзнателно да предизвикаме сложни емоционални реакции – естетически преживявания. Тези преживявания оставят винаги дълбока следа в психиката и с това може да се обясни запомнящото се за цял живот въздействие на някои произведения. Различните музикални произведения предизвикват у човека различни естетически чувства /положителни и отрицателни/, но като правило те винаги имат оптимизиращо въздействие върху човека. Това огромно положително, терапевтично въздействие на музиката днес добива огромно практическо значение. Доказано е, че при възприемането на музиката настъпват съществени промени в организма и психиката. В много случаи например се повишава работоспособността. Музикалното изкуството притежава такива механизми, които развиват у човека способности към художествено възприемане и творчество, стига той да бъде поставен в подходяща среда. Човек взаимодейства с музикалното изкуство при възприемане, изпълнение на музика и творчество. Музикалното изкуство от една страна формира субективно естетическо отношение, а от друга оказва въздействие върху всички страни на личността.

Музиката е изкуство, което отразява по своеобразен начин явленията от природата, предава чувства, породени от тази действителност. Тя заема голямо място в живота на детето и е едно от най-силните средства за възпитателно въздействие върху него. С помощта на музиката, учениците по-лесно могат да възприемат и осъзнават какво е добро и зло. Музиката им помага да се ориентират по-лесно в заобикалящия ги свят, да различават красивото от грозното, доброто от злото.

Голяма част от музикалния репертоар в учебниците по музика са песните, свързани с народните традиции и обичаи. Те събуждат интереса към битата на нашия народ и възпитават у учениците чувство на привързаност към дома.

Многобройни са песните, свързани с националния празник на България Трети март, с празника на българската писменост – 24 май (Четници се пишат, Радецки, Стани, стани юнак балкански, Де е България, Родина, Пей ми славею чудесни, Химн на Кирил и Методий и др.), които въздействат изключително силно върху чувствата на учениците, като предизвикват у тях възторжени, патриотични чувства. Те ги карат да се чувстват горди, че са българи, да изпитват любов към Родината и всичко българско.

Песните, посветени на 8-ми март предизвикват у детето чувство на искрена обич и благодарност към мама. Темата за приятелството също е застъпена в учебниците по музика в началното училище (Да протегнем на някой ръка). Децата разбират, че ако всички си протегнат ръце, то тогава надежда за всички ще има... Музиката е нежна и вълнуваща, учениците обичат песента и я пеят с удоволствие.

Изпълнявайки песни близки и любими, учениците по-бързо осмислят съдържанието на различните празници.

Учебното съдържание в началното училище по учебните предмети, даващи знания за природата е структурирано по глобални теми, така че запознава учениците с различните компоненти на обкръжаващия свят: нежива природа, жива природа – растения, животни, социален свят. В началния етап на образование учителят използва музикални произведения, съобразно изучаваното учебно съдържание, за да представи, допълни и засили представата за обекта или явлението. Използването на тези интегративни връзки съдейства за по-емоционално и трайно овладяване на знанията.

При взаимодействие с музикалното изкуство учениците съпреживяват съдържанието и художествения образ.

Музикалният образ е отражение на жизнени явления, чувства и преживявания. Учениците откликват емоционално на слушаната или изпълнявана от тях музика. В часовете от природния цикъл музиката може да бъде използвана успешно при физкултминутките и подвижните дидактични игри, като се съчетава с движения или танц. Учениците творчески възплъщават образите в движения, използвайки елементите на танца, пресъздават различни персонажи от играта, имитират движения на животни, растения, природни явления, подчертавайки техните характерни черти и привички. Изпълнението на музикални игри и танци зарежда учениците с положителни емоции. Представянето на положителни образци на поведение действа възпитателно върху тях, след което те имат положително поведение в реалния живот и в общуването с околните.

Музиката развива въображението на учениците. При слушане на различни музикални произведения в представите им възникват фантастични образи. Те се срещат с приказни герои, възплъщаващи доброто и злото (баба Яга, вълкът и козлетата, лисицата и кокошките и др.). Учениците възприемат емоционално музикалния образ, който оставя трайни следи в тяхното съзнание. Прави се анализ на музикалното произведение и се поставя акцент върху положителния образ.

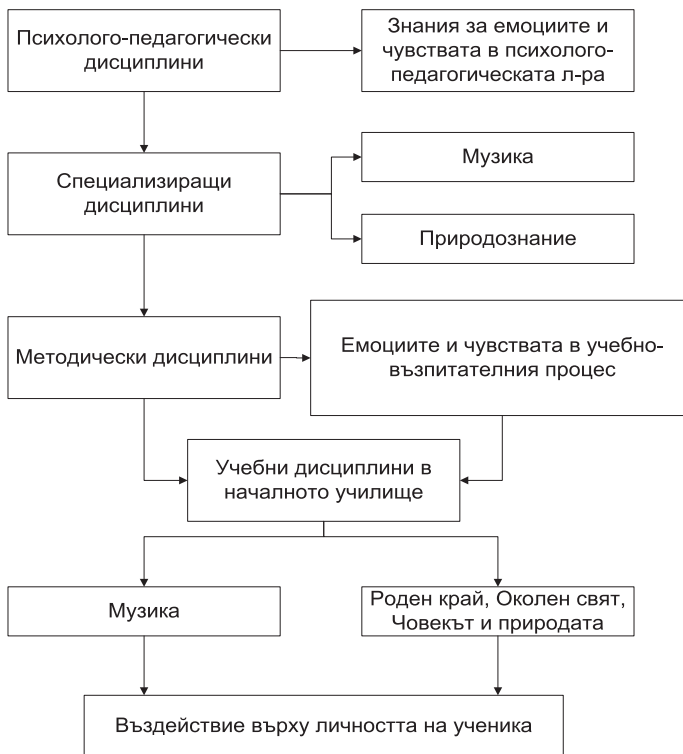
Много положителни чувства и емоции носи общуването с природата – нежива и жива и съдейства за формиране на положителни чувства в отделната личност.

Като имаме предвид ролята на емоциите за формиране на личността посочваме тяхното приложение в учебната работа по музика и природните дисциплини (Фиг.1). В процеса на обучение на студентите от педагогическите специалности обръщаме внимание на готовността им да използват емоциите и чувствата за формиране на положителни личностни качества в бъдещата им педагогическа работа.

В учебния процес във висшето училище по **учебните дисциплини психология и педагогика** се усвояват знания за същността на емоциите и чувствата.

По **специализиращите дисциплини** теория на музиката и солфеж, музикален инструмент, природознание, екология усвояват знания за музиката, природните обекти и въздействието върху личността.

По **методическите дисциплини** у студентите се формират компетенции за осъществяване на учебно-възпитателна дейност в началното училище. Важно е изграждането на умения за използване на положителните емоции за въздействие върху детската личност.

Фиг. 1. Въздействие на емоциите и чувствата върху личността

В часовете по методическите дисциплини студентите се учат на следното:

1. Децата още от най-ранна възраст се **докосват до музиката, наблюдават света около тях**: природата, растенията и животните. Всяка една ситуация се използва, за да се влияе върху чувствата на децата, като се учат да откликват емоционално на музиката, да проследяват връзките в природния свят, да се радват на красивото.

2. **Възрастните** се опират на музиката и общуването с природата, за да научат децата да се отнасят добре с обкръжаващия ги свят, да осъществяват взаимодействие, насочено към емоционалната сфера на учениците. Така ще се осигури формиране на положителни качества у тях, едно от които е емпатията – умението на човека да разбере другия, мислено поставяйки се в неговото положение; т.е. да преживява чувствата на другите – да съпреживява.

3. **Учениците ще бъдат съпричастни, ако гледат света през очите на друго същество.** Те са особено отзивчиви в отношенията си към животните и преживят случващото се с тях. Всяко жестоко отношение към природата, растенията и животните е драматично за тях. Доброто отношение на децата към природата може да се използва за осъществяване на нравствено възпитание.

4. **Общуването с животните и игрите с тях** донасят много радост на учениците и съдействат за формиране на положителни личностни качества.

5. Студентите – бъдещи началните учители могат **да използват възможностите на учебното съдържание и добрите примери**, за да възпитават учениците. Тази възраст е особено важна за формиране на личността, тъй като „психолозите са установили, че децата от началната училищна възраст се характеризират с повишена възприемчивост към усвояване на нравствени изисквания и норми”[3].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Работата ни със студентите от педагогическите специалности в ОКС „професионален бакалавър” е насочена към усвояване на знания и умения за осъществяване на „допир” между музикалното изкуство и дисциплините от природния цикъл.

В резултат на методическата подготовка, студентите ще имат необходимите знания и умения да показват на учениците красотата и хармонията в природата; да използват силата на възникналите емоции и чувства при съприкосновението с нея и с музикалното изкуство, за да научат децата да я обичат и опазват. Това ще доведе до формиране на естетическо отношение към околния свят, възпитаване на любов към природата и Родината.

Практическото приложение на разгледаната последователност при приложение на емоциите и чувствата в учебно-възпитателната работа ще доведе до формиране на компетенции у студентите – бъдещи учители за професионална дейност в начална училищна степен.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Голман, Д. Емоционална интелигентност. Кибеа, С., 2000.
- [2] Десев. Л. Речник по психология. Булгарика С., 1999.
- [3] Михеева, Ю. Нравственное воспитание подрастающего поколения, У., Башкирский государственный педагогический университет . 2009.
- [4] <http://www.ecoethics.ru/old/b01/>

За контакти:

Доц. д-р Милена И. Цанкова Шуменски университет “Епископ Константин Преславски” Колеж – Добрич; GSM: 0899901933; milena_b@abv.bg

Доц. д-р Божанка Р. Байчева, Шуменски университет “Епископ Константин Преславски” Колеж – Добрич; GSM: 0899901934; bbaycheva@abv.bg

Докладът е рецензиран.